

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Lib. B. 956

Γ. Χ. ΧΙΟΝΙΑΝ

ΟΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Τ
956
0

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ»
ΤΟΜΟΣ 24ος
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1971

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
+000 ΒΕΡΟΙΑΣ
Γω.
Αριθ. εις 10.678/79
Δωρεά: Χρονική
Εκ έτος Γαργαλιάνων, Διευκρίνου

Ταξ. αρ = 027.04956

ΤΙΕΒ

ΠΑ

V
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

1022
✓
Από την Διεύθυνση Βιβλιοθηκών

[Handwritten signature]

14.3.1972

ΟΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΣΤΑ 1864

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στις σελίδες 313-319 του σωζόμενου (στην έκκλησία του όσιου Αντωνίου του νέου τής Βεροίας) κώδικα, όπου καταχωρίζονται οι λογαριασμοί των δύο σχολείων τής Βεροίας στα χρόνια 1849-1877, υπάρχει ο κατάλογος των εντύπων και των χειρογράφων τής 'Ελληνικής Σχολής (με ήμερομηνία 10 Μαΐου 1864), που έμεινε ως τώρα ανέκδοτος¹, αν και είναι αρκετά ενδιαφέρων, γιατί το είδος και το πλήθος των συχνά σπάνιων σήμερα εντύπων (του 16ου - 19ου αιώνα, εκδόσεων Βενετίας, Βιέννης, Παρισιών, Λιψίας, Αθηνών κλπ.) είναι δυνατό να επιτρέψει όρισμένα συμπεράσματα για τη γενικότερη κατάσταση τής εκπαιδύσεως στη Βέροια τα χρόνια εκείνα².

Ο κατάλογος περιλαμβάνει 363 τόμους ή 206 τίτλους βιβλίων (κυρίως του 18ου και 19ου αιώνα), από τα όποια είναι: τα 6 χειρόγραφα, τα 11 χάρ-

1. Βλ. Α. ΣΙΓΑΛΑΣ, 'Από την πνευματικήν ζωήν των έλληνικών κοινοτήτων τής Μακεδονίας. Α'. 'Αρχεία και βιβλιοθήκαι Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 148-156, σ. 149, αρ. 4, όπου ληθασμένα τυπώθηκε ότι ο κατάλογος καταχωρίζεται στις σ. 313-519, αντί του όρθου 313-319. Το σωστό εξάλλου είναι ότι ο κώδικας περιέχει τους λογαριασμούς του σχολείου ως το 1877 και όχι ως το 1864, όπως γράφει ο Σιγάλας. Πρβ. 'Του Ιαίου, 'Εκλαϊκευμένα μελετήματα, τόμ. 1, 'Αθ. 1970, σ. 309-310 και Γ. Χ. ΧΙΟΝΙΑΝ, 'Ιστορία τής Βεροίας, τόμ. 1, Βέροια 1960, σ. 41, Β, β. Το πρακτικό τής ίδρύσεως τής 'Ελληνικής Σχολής και του 'Αλληλοδιδασκτικού Σχολείου τής Βεροίας δημοσίεψα ήδη στο Μακεδονικόν 'Ημερολόγιον (Σφενδόνη), ζτ. 1962, σ. 103-106.

2. Για την εκπαίδευση στη Βέροια τα χρόνια εκείνα βλ. Στ. Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, 'Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του 'Ελληνισμού τής Μακεδονίας κατά τον τελευταίον αιώνα τής Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 85-90, όπου και βιβλιογραφία. Περισσότερες πληροφορίες παρέχω σε ειδικό κεφάλαιο του ανέκδοτου 3ου τόμου τής 'Ιστορίας τής Βεροίας, με βάση κυρίως ανέκδοτα έγγραφα. Πρβ. και τη μελέτη μου για τα σχολεία τής Βεροίας στα 1849-1912, Μακεδονικά 11 (1971) 1-27. 'Η προέλευση των βιβλίων από τη Βενετία, Βιέννη, Λιψία, Παρίσι κτλ. είναι δυνατό να στηρίξη ακόμα την υπόθεση ότι προμηθευτές και δωρητές τους ήταν οι Βεροιώτες που έμπορεύονταν στην Εύρώπη, όπως οι Βικέλα κ.ά. Για τους Βικέλα βλ. Γ. Χ. ΧΙΟΝΙΑΝ, 'Η έν Βεροίας καταγομένη οικογένεια Βικέλα, Μακεδονικά 7 (1966) 210-217. Πρβ. και Π. Κ. ΕΝΣΕΙΕΚΙΑΝ, Χριστομάνος - Βικέλας - Παπαδιαμάντης. 'Επιστολαί Μαξίμου Μαργουντίου, επισκόπου Κυθήρων (1549 - 1602), 'Αθήναι 1971, σ. 18, 67-71, 73, 74, 76-82, 134-137, 139-159 και 161.

τες και τὰ 2 ἄγραφοι κώδικες. Μερικά βιβλία ὑπάρχουν σὲ περισσότερα σώματα ἢ ἀποτελοῦνται ἀπὸ περισσότερους τόμους. Ἡ σύνταξη τοῦ καταλόγου ἔγινε πρόχειρα καὶ ἐπιπόλαια, ἀφοῦ δὲν κατατάχθηκαν τοῦτα μὲ κάποια σειρά, μὲ βάση π.χ. τὴ χρονολογία τῆς ἐκδόσεως ἢ τοῦ ἐπιθέτου τοῦ συγγραφέα ἢ κατὰ κατηγορίες, συχνὰ μάλιστα ἴδια βιβλία καταχωρίσθηκαν χωριστὰ μὲ διαφορὰς στὴν περιγραφή. Γιὰ τὰ περισσότερα βιβλία δὲν δίνεται καθόλου ἢ δὲν γράφεται ὀλόκληρος ὁ τίτλος ἢ παραλείπεται ὁ συγγραφέας ἢ ὁ μεταφραστὴς, καὶ ποτὲ δὲν μνημονεύεται ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος ἐκδόσεως. Γιὰ τὰ χειρόγραφα ἰδιαίτερα οἱ βασικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ περιεχόμενο θὰ ἦταν περισσότερο χρήσιμες καὶ ὠφέλιμες. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ ἀπογραφή τῶν βιβλίων ἔγινε βιαστικὰ καὶ ἴσως σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ χῶρο ὅπου βρισκόνταν πρόχειρα τοποθετημένα.

Οἱ ἀτέλειες τοῦ καταλόγου δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ καταλήξουμε σὲ σωστὰ συμπεράσματα γιὰ τὴν ἀξία τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς¹, γι' αὐτὸ καὶ κρίθηκε ἐπικίνδυνον νὰ γίνουν ὅλες οἱ συμπληρώσεις πού ἔπρεπε, ἰδιαίτερα γιὰ τὸν τόπο καὶ τὸν χρόνο ἐκδόσεως, ἀφοῦ π.χ., γιὰ ὅσα βιβλία δημοσιεύθηκαν πολλές φορές, δὲν ξέρομε γιὰ ποιά ἐκδοση πρόκειται. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι πολλὰ βιβλία εἶναι μεταφράσεις. Τὰ περισσότερα εἶναι ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου ἢ ἐκδόσεις ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὰ λιγότερα σχολικά (κυρίως ἐκδόσεων Ἀθηνῶν), ἰδιαίτερα γραμματικὲς, λεξικά καὶ βιβλία μαθηματικῶν.

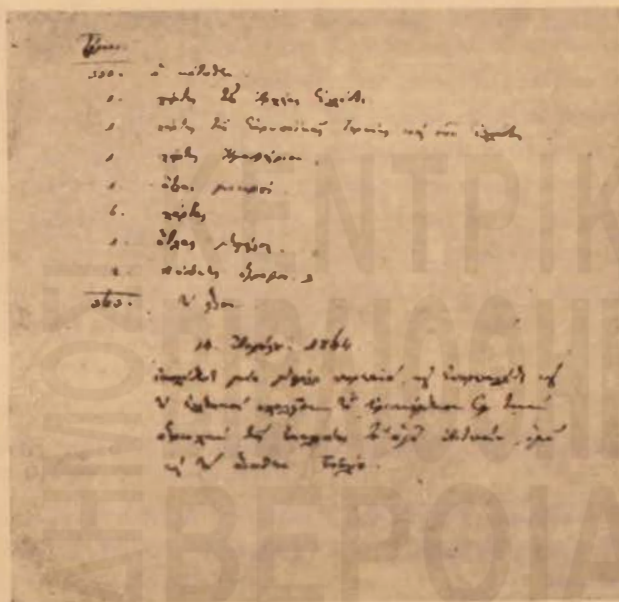
Ὁ γραφέας (ἢ ἀντιγραφέας) τοῦ καταλόγου ἦταν ἀπρόσεκτος, ἀνορθόγραφος καὶ λίγο μορφωμένος, ἀφοῦ κάνει βασικά λάθη², πού τὰ διορθῶνω στὴ δημοσίευση, γιατί ἀλλιῶς τὸ κείμενο θὰ γινόταν περισσότερο δυσανάγνωστο. Ἀπὸ σημείωση πού καταχώρισε ὁ ἴδιος στὸ τέλος τοῦ καταλόγου μαθαίνομε πὼς τὰ βιβλία αὐτὰ κήκον στὴ μεγάλη πυρκαϊὰ τῆς 14 Αὐγούστου 1864, ὅποτε καταστράφηκε μεγάλο τμῆμα τῆς Βεροίας (βλ. *Εἰκ. I.*)³.

1. Ὁ Α. ΣΜΥΡΑΗΣ, Ἡ πυρκαϊὰ τῆς Βεροίας τοῦ 1864 στὴ λαϊκὴ παράδοση, Μακεδονικά 1 (1940) 518-519, δημοσίεψε ἐνθύμηση ὅπου γράφονται καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐκῆκεν ἡ βιβλιοθήκη, θαυμαστὴ καὶ ἐξακουστὴ εἰς τὰς πέριξ πόλεις τῆς Μακεδονίας». Οἱ χαρακτηρισμοὶ αὗτοι εἶναι ὑπερβολικοί, ἀν πρόκειται (πού δὲν τὸ πιστεύω) γιὰ τὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς.

2. Γράφει π.χ. Ἡλιάς, ἐτοιμολογικόν, πυραματικὴ (φυσικὴ) κ.τ.λ. Τὶς συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις, πού ἔκαμα, τὶς τοποθέτησα σὲ γωνιώδεις ἀγκύλες (<), ἐνῶ τὶς λίγες ἀποκαταστάσεις τίτλων σὲ ὀρθιες ἀγκύλες [].

3. Γιὰ τὴν πυρκαϊὰ αὐτὴ τῆς Βεροίας βλ. Α. ΣΜΥΡΑΗ, ὁ.π., πρβ. καὶ Γ. Χ. ΧΙΟΝΙΣΗ, Ἱστορία τῆς Βεροίας, τόμ. 2, Βυζαντινοὶ χρόνοι, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 145-146 καὶ σημ. 5, σ. 185 σημ. 2, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Στὸ ἴδιο βιβλίο χρησιμοποίησα ἤδη καὶ βιβλιογραφικά σημειώματα ἀπὸ τοὺς χειρόγραφους κώδικες τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης τῆς Βεροίας (βλ. σ. 117 σημ. 4, σ. 123 σημ. 2, σ. 127 σημ. 3 σ. 190 καὶ σ. 203).

Δὲν ξέρομε ἂν καὶ τὸ Ἀλληλοδιδασκτικὸ Σχολεῖο εἶχε τόσο ἀξιόλογη βιβλιοθήκη. Πάντως ὑπῆρχε ὅπωςδήποτε στὴ Βέροια καὶ ἄλλη βιβλιοθήκη (ἴσως καὶ περισσότερες), ἀφοῦ καὶ σήμερα ἀκόμα σώζονται στὴ Δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βεροίας (ποῦ ἰδρύθηκε μόλις τὸ 1953) ἐντυπα ποὺ φέρουν ἀτομικὲς σφραγίδες ἰδιοκτητῶν παλιότερες, π.χ. τοῦ 1824, καὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς ἀξιόλογες βιβλιοθηκὲς τῶν Βεροιωτῶν γιαιτρῶν (τοῦ 19ου-20ου αἰῶνα) Ἀντωνίου Τσοῦπελη καὶ Χρήστου Χατζημάμογλου κ.ἄ., ὅπως ἓνα σπάνιο ἀντίτυπο τῆς Turcograecia τοῦ Martinus Crusius (Βασιλεία 1584). Ἐξ-

Εἰκ. 1.

ἄλλου, πρὶν ἀπὸ ἔντεκα χρόνια (1960), ὁ συνταξιούχος δικαστικὸς κλητῆρας Ἀλέξανδρος Κ. Κακάνης μοῦ ἔδειξε ἀντίτυπο τῆς σπάνιας πρώτης ἐκδόσεως (Μιλάνο 1476) τῆς Γραμματικῆς τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρους, ποῦ ἤθελε νὰ τὸ πουλήσῃ. Στὸ Δημόσιο Γυμνάσιο Βεροίας βρῆκα (1960) ἀντίτυπο ἀπὸ τὸ ἀξιόλογο βιβλίον τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, Κεφάλαια συλλογιστικά..., Βιέννα 1784. Παλιὲς ἐκδόσεις ἐκκλησιαστικῶν (κυρίως λειτουργικῶν) βιβλίων ὑπάρχουν καὶ σήμερα στὶς ἐκκλησίες τῆς Βεροίας, ὅπως καὶ στὸ μοναστήρι τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ποῦ ἄλλοτε εἶχε σπουδαία βιβλιοθήκη¹. Σὲ κατάλογο

1. Βλ. Γ. Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ, Τὰ γεγονότα εἰς τὴν περιοχὴν Ναούσης - Βεροίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1822. Προβλήματα κατὰ τὴν χρονολόγησίν των, Μακεδονικά 8 (1968) 211-221, σ. 217 σημ. 3.

ἀπογραφῆς τῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου τοῦ νέου τῆς Βεροίας (τῆς 2 Μαΐου 1902) μνημονεύονται καὶ μερικὰ βιβλία, ὅπως χειρόγραφες φυλλάδες μὲ βίους ἁγίων κλπ.

Βιβλιοθῆκες διατηροῦσαν ἀργότερα στὴ Βέροια, ὁ «Φιλεκαπαιδευτικὸς Σύλλογος Βεροίας» (1874-1879), ἡ ἀδελφότητα «Ἀθηνᾶ» (1880), ἡ ἀδελφότητα «Μέλισσα» (1892), τὸ σωματεῖο «Ἐλικίων», πού εἶχε 500 περίπου βιβλία, τὸ σωματεῖο «Μέγας Ἀλέξανδρος» (1915) κ.ἄ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ χάθηκαν, ὑπεξαίρεθήκαν, κλάπηκαν, πουλήθηκαν, ἢ βρίσκονται στὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη Βεροίας, ὅπως μερικὰ τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου, τοῦ Βεροιώτη ἱερομονάχου Μελετίου κ.ἄ., ἢ στὴν ἐπίσης ἀρκετὰ ἀξιόλογη βιβλιοθήκη τῆς Μητροπόλεως Βεροίας καὶ Ναούσης¹.

Χειρόγραφα ὑπῆρχαν ἀρκετὰ καὶ ἀξιόλογα, βλ. M. RICHARD, Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs, Παρίσι 21958, σ. 236-237, ὅπου (ἐκτὸς ἀπὸ σχετικὲς βιβλιογραφικὲς παραπομπές) δίνεται καὶ ἡ πληροφορία ὅτι τὰ περισσότερα χειρόγραφα τῆς Βεροίας μεταφέρθηκαν (1914-1915) στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν, τοῦτο ὅμως θὰ ἐπιβεβαιωθῆ καὶ θὰ ἔχουμε ἴσως λεπτομερέστερες εἰδήσεις, ὅταν δημοσιευθῆ ὁ κατάλογος τῶν νέων χειρογράφων τῆς, πού ἐτοιμάζει ἀπὸ χρόνια ὁ καθηγητὴς κ. Λίνος Πολίτης².

Β'. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

(σ. 313) Κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς. 1864 Μαΐου 10 Τόμοι

12. Τὰ (εὐρίσκόμενα) ἅπαντα τοῦ (Ἰωάννου) Χρυσοστόμου, τόμ. α'. α'. β'. γ'. δ'. δ'. ε'. ε'. στ'. στ'. η'. ιγ'. (Βενετία 1734-1741).

1. Γιὰ τὴ βιβλιοθήκη τῆς μητροπόλεως Βεροίας τὸν 17ο αἰώνα βλ. ΖΑΧΑΡΙΑ Ν. ΤΣΙΡΗΝΑΝΗ, Οἱ Μακεδόνες σπουδαστὲς τοῦ ἑλληνικοῦ κολλεγίου Ρώμης καὶ ἡ δράση τους στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἰταλία (16ος αἰ. - 1650), Θεσσαλονίκη 1971, σ. 119 καὶ σημ. 4, σ. 200 καὶ σημ. 5, Πρβ. ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ, Ἡ περὶ βιβλιοθηκῶν ἐκκλησιαστικὴ μέριμνα, Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 25 (1905) 239.

2. Ὁ ἴδιος κατήρτισε καὶ κατάλογο τῶν λίγων ἀλλὰ ἀξιόλογων χειρογράφων κωδίκων τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης Βεροίας, πού τὸς μελέτησε μὲ τὴ συνεργασία τῆς δ. Ἐλένης Κακουλίδου καὶ τῆς κυρίας Β. Μπόμπου-Σταμάτη, τὴν ἀνοίξη τοῦ 1970. Ἐπίσης ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς κ. G. Krodel φωτογράφησε (1969, 1970 καὶ 1971) τὸν παλιμψηστο κώδικα καὶ χειρόγραφα τῆς Κ. Διαθήκης κτλ Πρβ. ἀκόμα ΣΠΥΡΟΥ ΚΟΚΚΙΝΗ, Βιβλιοθῆκες καὶ Ἀρχεῖα στὴν Ἑλλάδα, συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Ἀθήνα 21970, σ. 23, 44 καὶ 120. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Α. Πολίτη γιὰ τίς πολύτιμες ὑποδείξεις του, σὸ στάδιο τῆς συγγραφῆς τῆς μικρῆς αὐτῆς μελέτης μου. Στὴ συλλογὴ τῶν στοιχείων γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ μὲ βοήθησε καὶ ὁ γυμνασιάρχης Δημήτριος Ἠλ. Παπαδόπουλος, διευθυντὴς καὶ δημιουργὸς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης Βεροίας, πού πέθανε (ἀπὸ αὐτοκτονηστικὸ δυστύχημα) τελευταῖα (1971).

10. Θουκυδίδου μετάφρασις μετὰ τὰ λεξικά τῶν φράσεων τοῦ ἰδίου [Θουκυδίδου Ὀλόρου περί τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου βιβλία ὀκτώ. Μεταφρασθέντα σχολιασθέντα τε καί ἐκδοθέντα τύποις παρὰ Νεοφύτου Δούκα εἰς τόμους δέκα. Ἐν Βιέννῃ παρὰ Ἰοάννα Σγραιμβλ 1805] α' - ι'.
1. Κιβωτὸς (τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης). Λεξικόν. Τόμ. α'. (Κωνσταντινούπολις 1819).
3. Ἀνθίμου Γαζῆ Λεξικόν (Ἑλληνικόν). α'. β'. γ'. (Βενετία 1809, 1812, 1816).
3. Συμεῶν Θεσσαλονίκης περί τοῦ θείου ναοῦ [Κατὰ αἰρέσεων... Ἰάσιον 1683;].
 1. Γεωγραφικά Στράβωνος.
 2. Ὀμήρου Ἰλιάς καί Ὀδύσεια.
 2. Νέα συλλογὴ τῶν Ἱερῶν Συνόδων, τόμος α'.
 4. Εὐγενίου Βουλγάρεως Περί συστήματος τοῦ παντός (Βιέννη 1805).
 6. Εὐγενίου Βουλγάρεως. Τὰ ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις (Βιέννη 1805).
 5. Εὐγενίου (Βουλγάρεως) Κριτικαὶ ἐπιστάσεις (Βιέννη 1806).
 2. Ἱστορία Γενικὴ (Κωνσταντίνου) Κούμα. [Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, Βιέννη 1832] στ'. ιβ'.
 1. Λουκιανοῦ ἅπαντα.
 1. (Βιβλίον καλούμενον) Ραντισμοῦ στηλίτευσις.
 5. Στοιχεῖα Γεωμετρίας (Α.) Τακουετίου (ἐξελληνισθέντα... ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, Βιέννη 1805).
 2. Παρθενίου (Μοναχοῦ Ἀγιοταφίτου = Προκοπίου Πελοποννησίου. Βιβλίον καλούμενον) ἔλεγχος κατὰ Ἀθέων (καὶ δυσσεβῶν...) α'. β'.
 1. Ψαλτήριον μετὰ ἐξηγήσεως.
 1. Δαμασκηνὸς εἰς τὸ ἀπλοῦν.
 1. Ἀπάνθισμα διαφόρων κατασκευτικῶν εὐχῶν.
 1. Χρυσάνθου Ἀντίρρησις εἰς τὸ περί τοῦ Σινᾶ ἕρους.
 1. Ἀθανασίου τοῦ Παρίου (Ὁ) Ἀντίπαππας (Βιέννη 1785).
 1. Θεοφράστου περί φυτῶν ἱστορία.
 2. Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. τόμ. α'. β'.
 1. Σειρὰ ὑπομνηματιστῶν τοῦ (Νικηφόρου) Θεοτόκη εἰς τὴν ὀκτάτευχον. [Ἁγία Γραφή. Σειρὰ ἐνὸς καὶ πεντήκοντα ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν ὀκτάτευχον καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν... Λειψία 1772].
 1. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων τὰ εὕρισκόμενα.
 1. Γεωγραφία Μελετίου Ἀθηνῶν, παλαιὰ καὶ νέα (Βενετία 1728).
 1. Ἑρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Μᾶρκον Εὐαγγέλιον.
 3. Λόγοι Δημοσθένους μετὰ σχολίων, τόμ. α'. β'. γ'.

2. Θεοδώρου (Γαζῆ) Γραμματικῆς ὑπόμνημα. α'. β'.

77

(σ. 314)

Τόμοι

77 οἱ ἔμπροσθεν.

1. Ξουαβίου στοιχεῖα λογικῆς.

1. Ἀλεξάνδρου Ἀφροδισιέως ἀποσημειώσεις.

1. Πινδάρου ᾠδαί.

1. Ἡσιόδου ἔργα καὶ ἡμέραι.

1. Ὀμήρου Ὀδύσσεια.

3. Μπαλάνου Βασιλοπούλου ὁδὸς μαθηματικῆ. α'. β'. γ'.

3. Εὐστρατίου ὑπομνήματα εἰς τὰ ἠθικὰ βιβλία τοῦ Ἀριστοτέλους.

3. Ἀγαπίου (μοναχοῦ τοῦ Κρητός. Βιβλίον καλούμενον) Κυριακοδρόμιον.

1. Διπλογραφία.

1. Ἀτλας τοῦ Ἀρχαίου Κόσμου.

2. Ξενοφῶντος ἅπαντα, διεφθαρμένως.

3. Ἰσαάκ (τοῦ Σύρου) τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά.

1. Ἱστορία Θουκυδίδου.

1. Λύχνος τοῦ Διογένους.

7. Στεφάνου Κομ(μ)ητᾶ [Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία]. τόμ. β'. γ'. δ'. ζ'. η'. θ'. ι'.

1. Πλάτωνος ἅπαντα.

1. Ἀριθμητικῆς καὶ Ἀλγέβρας Στοιχεῖα τοῦ Ἀββᾶ δὲ λὰ Καϊλέ.

1. Ἰωάσαφ (Κορνηλίου) λόγοι ἠθικοί, α'.

1. Μαξίμου (Πελοποννησίου) Κυριακοδρόμιον.

1. Ἀπολογία ὑπὸ Ἰωσήπου τοῦ Μοισιόδακος.

1. Ἡσιόδου ἐξήγησις ὑπὸ Ἰωάννου Τζέτζου.

1. Ἀριστοτέλους Ἱστορία περὶ ζώων.

1. Σειρὰ τῶν πατέρων εἰς τὸν μακάριον Ἰώβ.

1. Διονυσίου Ἀλικαρνασσέως.

1. Ρωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία Διονυσίου Ἀλικαρνασσέως.

1. Τὰ ἅπαντα τοῦ Μ. Ἀθανασίου Ἀεξανδρείας.

1. Συνεσίου (Ἐπισκόπου Κυρήνης) ἐπιστολάριον.

1. Ἀριστοτέλους πραγματεία περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, χειρόγραφος.

1. Πεδαχίου Διοσκορίδου [Περὶ ὕλης ἰατρικῆς, Κολωνία 1529].

1. Ἐξήγησις εἰς τὴν ἐξαήμερον τοῦ Μ. Βασιλείου.

1. Λόγοι Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

1. Νέα Κλίμαξ.

1. Στράβωνος Γεωγραφικά.
1. Φλέγοντος Τραλλιανοῦ περὶ Θαυμασίων.

126

(σ. 315)

Γόμοι

126 οἱ κάτωθεν (sic).

1. Σαλουστίου Φιλοσόφου περὶ Θεῶν καὶ Κόσμου.
2. Σουλ(λ)ογῆ πάντων τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Θεῶν Ἀποστόλων.
2. Θεοκρίτου σχόλια εἰς τὰ εἰδύλλια.
1. Θεολογίας Σύνταγμα.
1. Ἄνανιου (Ἄντιπαρίου) Σπλάχνον γραμματικῆς.
4. Πλουτάρχου παράλληλοι βίοι.
2. Θεοδώρου Γαζῆ. Σχόλια εἰς τὴν Γραμματικὴν.
1. Εὐγενίου (Βουλγάρεως) μεταφυσική.
3. Στοιχεῖα μεταφυσικῆς (Εὐγενίου Βουλγάρεως, Βενετία 1805).
9. Γολσμύθ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. α'. β'. γ'. εἰς σώματα τρία.
1. Διαθήκη παλαιὰ καὶ νέα, χειρόγραφος.
1. Κύρου Θεοδώρου (Θεοδωρήτου;) ἐπιγράμματα.
1. Ἀριθμητικὴ, χειρόγραφος.
1. Δίσιος [Ρύσιος;] Βιβλίον ρωμαϊκὸν διηρημένον εἰς 23.
3. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Μελετίου Ἀθηνῶν, ἐν Βιέννῃ 1783-1784). α'. β'. γ'.
1. Γραμματικὴ ἑλληνογερμανικὴ.
1. Γραμματικὴ ἑλληνογαλλικὴ.
1. Γραμματικὴ ἑλληνολατινικὴ.
1. Γραμματικὴ λατινογερμανικὴ.
1. Γραμματικὴ λατινικὴ.
1. Εὐαγγέλιον ἑλληνογερμανικόν.
1. Ψαλτήριον, χειρόγραφον.
2. Γραμματικὴ γερμανικὴ.
2. Γραμματικὴ (Κωνσταντίνου) Λασκάρεως.
1. Ἰουλίου Πολυδεύχους Ὀνομαστικόν.
1. Πλουτάρχου παράλληλα.
1. Ἱεροκλέους τοῦ φιλοσόφου Ὑπόμνημα εἰς τὰ Πυθαγορικὰ ἔπη.
1. Ἱστορία συνοπτικὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Βασιλείου Παπαευθυμίου (Βιέννη 1807).
1. Ἑλληνικὴ Ἱστορία ὑπὸ Πικυσανίου.
1. Διάλογος Γραμματικῆς.

2. Κατήχησις Πλάτωνος.
2. Ἀριθμητικὴ Κοΐδη.
2. Γεωμετρία Λεγένδρου.
3. Μέθοδος γαλλογερμανική. α'. β'. γ'.
1. Γεωγραφία μαθηματικὴ καὶ φυσικὴ (Νικολάου) Χορτάκη.
5. Ἀριθμητικὴ Γεράκη (Γ.Α.).

191

(σ. 316)

Τόμοι

191 οἱ ἔμπροσθεν.

1. Ἄτλας Ἀρχαιολογίας.
2. Εὐαγγελικὸς Κῆρυξ (ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα ὑπὸ Κωνσταντίνου Κοντογόπου... ἐν Ἀθήναις 1857 κ.έ.).
1. Γαλλογερμανικὴ Μέθοδος Ὀλενδόρφου.
1. Γερμανικὸν βιβλίον μικρὸν.
1. Χρηστομάθεια λατινικῆς γλώσσης.
1. Ἀλγεβρα Βάφα (Χ.).
1. Βιργιλίου ἔργα. Λατινικόν.
1. Αἰσχύλου Τραγωδίαι.
1. Πειραματικὴ Φυσικὴ Ψύχα.
1. Διάλογος περὶ Ὁρθοδοξίας (Θεοδώρου) Βαλ(λ)ιάνου.
1. (Τὰ) Γεωγραφικὰ (Ἀθαν.) Πολυζωίδου. (Ἀθήναι 1859).
1. Γαλλικὴ Ἐγκυκλοπαιδεΐα (Α.Ρ.) Ραγκαβῆ.
1. Μέθοδος Ὀλενδόρφου.
2. Γενικῆς Ἱστορίας ἐγχειρίδιον. Ἀρχαία καὶ Μέση.
1. Ἐτυμολογικὸν (τὸ Μέγα).
1. Τετράτομον τοῦ (Ἰωάννου) Πατούσα [Ἐγκυκλοπαιδεΐα Φιλολογικὴ] (Βενετία).
3. Ἡ πατρικὴ ἀγάπη.
3. Χρηστομάθεια ἑλληνικὴ.
1. Ἐγκυκλοπαιδεΐα (Φιλολογικὴ, Ἰωάννου) Πατούσα. γ'. (Βενετία).
1. Γεωμετρία Γεράκη (Γ.Α.).
1. Ὁρθόδοξος διδασκαλία Πλάτωνος.
10. Γραμματικὴ τοῦ (Νεοφύτου) Βάμβα μικρά.
1. Τὸ Κεκραγάριον (Αὐρηλίου) Αὐγουστίνου.
1. Συλλογὴ ὠφελίμων ἀναγνωσμάτων. τόμ. δ.
1. Ἐγχειρίδιον Ἀριθμητικῆς Γεράκη (Γ.Α.).
11. Φυλλάδια Εὐαγγελικοῦ Κήρυκος.

1. Παλαιὰ Ἑρμηνεία.
1. Ἱστορία Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.
1. Σφαῖρα Πρόκλου.
1. Συλλογὴ γαλλικῶν δραμμάτων.
1. Λατινικὰ δόγματα.
1. Ἱατροσόφια.
1. Εὐσταθίου Πίναξ.
1. Ἱστορία Φιλοσοφίας (Κωνσταντίνου) Κούμα.
1. Πραγματεία μαθηματικῶν στοιχείων.
2. Ἰουλίου Καίσαρος εἰς τὸ λατινικόν.

253

(σ. 317)

Τόμοι

253 οἱ κάτωθεν (sic).

1. Τριγωνομετρία. τόμ. β'.
1. Μῦθοι καὶ ἀλληγορία.
1. Εὐχολόγιον.
1. Ἰωάννου Γραμματικοῦ εἰς τὸν Ἀριστοτέλην.
1. Ἀσκητικὰ τοῦ Μ. Βασιλείου.
1. Σιμπλικίου ὑπόμνημα (εἰς τὰ γ' βιβλία τοῦ Ἀριστοτέλους Περὶ ψυχῆς).
1. Ἑλληνες Ποιηταί.
1. Κωμῳδία Ἀριστοφάνους.
1. Ὀδύσσεια Εὐσταθίου (Θεσσαλονίκης).
1. Ἰλιάς Εὐσταθίου.
1. Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας.
1. Γρηγορίου Νύσσης (τὰ εὐρισκόμενα, Παρίσιοι 1638;).
1. Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ Εὐσεβίου Παμφίλου.
1. Γραμματικὴ Βησσαρίωνος [Μακρῆ. Σταχυολογία τεχνολογικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς γραμματικῆς τέχνης].
1. Ἀσκητικὰ Νικηφόρου Θεοτόκη.
1. Ἀνατολικὴ πραγματεία.
1. Ἐκκλησιαστικὸν χειρόγραφον.
1. Ρητορικὴ, χειρόγραφος.
2. Στοιχεῖα (ἀριθμητικῆς) θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς (Σπυρίδωνος) Μανάρη.
1. Σπαρτίον ἔντριτον (Εὐγενίου Βουλγάρεως ... Μόσχα 1838).
1. (Ἡ μέχρι Φιλίππου ἀρχαία) Ἱστορία (τῆς) Μακεδονίας (Ἄβελ Ὀθωνος, μετ.) Μαργαρίτου Δήμιτσα. (Λειψία 1860).

1. Σχόλια εἰς τὸν Ἴσοκράτην ὑπὸ (Ἰαδαμαντίου) Κοραΐ.
2. Ἔργα Κορνηλίου Τακίτου.
 1. Βίοι Νέπωτος εἰς τὸ λατινικόν.
 1. Γραμματικὴ γαλλικὴ (Λ.) Σαμουράκη.
 1. Γραμματικὴ ἑλληνικὴ Παπαπλιώτου.
2. Συλλογὴ τῶν γεωγραφηθέντων ἢ περιήγησις Διονυσίου [Γεωγραφικά. Συλλογῆς τῶν ἐν ἐπιτομῇ τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων... Ζωσιμαδῶν]. α'.β'.
1. Γενικὴ χρονολογία τοῦ Τρέι εἰς τὸ γαλλικόν.
 1. Ἡ γῆ καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ γαλλικόν.
 1. Φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ἱστορία (Κωνσταντίνου Κονταγόου. Ἐν Ἀθήναις 1846).
 1. Βιβλίον γερμανικόν.
 2. Τὸ Πασχάλιον εἰς τὸ γαλλικόν.
 1. Συντακτικὸν τοῦ (Νεοφύτου) Βάμβα.
 1. Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων (Κωνσταντίνου) Ἄσωπίου (Ἀθήναι 1850).

291

(σ. 318)

Τόμοι

291 οἱ ἔμπροσθεν

1. Ἐγκόλιον λογικὸν Κ. Δαπόντε (Βενετία 1770).
1. Τῆς Καινῆς Διαθήκης Ἄπαντα (Λειψία 1697).
1. Διάλογος γαλλογερμανικός.
1. Ρητορικὴ (Νεοφύτου) Βάμβα.
1. Συλλογὴ λατινικῶν θεμάτων.
2. Ἐπιστολαὶ (Ἰαδαμαντίου) Κοραΐ.
 1. (Στοιχειώδης) Ἀλγεβρα Μανάρη (Σπυρίδωνος, Ἐν Ἰωαννίνοις 1862).
 1. Ἀνθρωπολογία (Νικολάου) Χαρτάκη.
 1. Βοήθημα ἱερογραφικόν.
 1. Ἐγχειρίδιον τῆς κατὰ Χριστὸν ἠθικῆς Μισαήλ (Ἀποστολίδου, Ἀθήναι 1849).
 1. Λεξικὸν ἑλληνογερμανικόν.
 1. Λεξικὸν γερμανοελληνικόν.
 1. Λεξικὸν γραικολατινικόν.
 1. Εὐαγγέλιον τοῦ κατὰ Ἰωάννην.
 2. Ὀδύσσεια Ὀμήρου καὶ σχόλια.

1. Ἰλιάς Ὀμήρου καὶ σχόλια.
1. Πραγματεία τῆς κατὰ Χριστὸν ἠθικῆς Μισαήλ (Ἀποστολίδου, Ἀθήναι 1847).
2. Ἀρχαιολογία Νικάρνδ. Γαλλιστί.
4. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (ἐξ Οἰκονόμων) Περί τῶν ἐβδομήκοντα ἐρμηνευτῶν.
1. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (ἐξ Οἰκονόμων) Περί γνησίας προφορᾶς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης.
3. Τὰ Ἑλληνικά ὑπὸ (Ἰακ. Ρ.) Ραγκαβῆ (Ἐν Ἀθήναις 1853-1854).
1. Νεοελληνικὴ φιλολογία (Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Ἀθήναι).
1. Ἐπιστολαὶ τῆς Κ. Ντεσεβινέ. Γαλλιστί.
2. Κορνηλίου Τακίτου.
6. Ἔργα τοῦ Μπουσουέ.
1. (Ἐγχειρίδιον) Ἐβραϊκῆς ἀρχαιολογίας ὑπὸ Κ. Κοντογόνου (Ἐν Ἀθήναις 1844).
2. Τὰ θεμέλια τῆς πίστεως ὑπὸ Ὁμέ.
2. Πασχάλ.
2. Ἔργα τοῦ Μασελόν.
1. Τὰ ρητορικὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μασελόν.
1. Κατήχησις τοῦ ἀγίου Κυρίλλου. Γαλλιστί.
1. Ἑλληνικὴ γραμματολογία Ντουροῦ. Γαλλιστί.
1. Ἔργα τοῦ Τακίτου μὲ γαλλικὴν μετάφρασιν.
1. Γενικὴ ἱστορία Μπουσουέ.
6. Παράλληλα Πλουτάρχου.
1. Στοιχεῖα ἠθικῆς ὑπὸ Φραγκίσκου Οὐαιλάνδου. (Ἀθήναι 1845).
1. Ἑρμηνεῖα τοῦ ἱεροῦ νιπτῆρος.

350

(σ. 319)

Τόμοι

350 οἱ κάτωθεν (sic).

1. Χάρτης τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος.
1. Χάρτης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ νῦν Ἑλλάδος.
1. Χάρτης Ἡμισφαίριον.
1. Ἄτλας μικρός.
6. Χάρται.
1. Ἄτλας μεγάλος.

2. Κώδικες ἄγραφοι.

363 τὸ ἔλον.

14 Αὐγούστου 1864.

ἠκολούθησε μία μεγάλη πυρκαϊά καὶ ἐπυρπολήθη καὶ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἄντωνίου, ὁμοῦ καὶ τὰ ἄνωθεν βιβλία.

Βέροια

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ 24ου ΤΟΜΟΥ
(1971)

Α') ΜΕΛΕΤΑΙ

Β. Ἀτσαλος , Ἡ ὄρολογία τῶν χειρογράφων κατὰ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, Μέρος δεύτερο	Σελ. 5 - 32
Λίνος Πολίτης - Ἡλίας Κόλλιας , Κατάλογος χειρογράφων ἐκκλησίας Παναγίας Λίνδου	» 33 - 53
Κ. Τσαντσάνογλου , «Περὶ ἔνου . . .»	» 54 - 64
Ν. Παπατριανταφύλλου - Θεοδωρίδης , Μία συλλογὴ ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη καὶ ἄλλων λογίων τοῦ 17ου αἰῶνα	» 65 - 93
Δημ. Σ. Λουκάτος , Ἑλληνικοὶ θεοφυλαγμοὶ	» 94 - 106
Dorothea Kadach , Zwei griechische Gedichte von Gr. Prličen (Γρη- γόριος Σταυρίδης)	» 107 - 115
M. Parathomopoulos , Prolégomènes à une nouvelle édition des «Ixeutiques» de Dionysios	» 233 - 266
Ε. Δ. Κακουλίδης , Fior di Virtù - Ἄνθος Χαρίτων	» 267 - 311
Θ. Βέικος , Ἐμπεδοκλῆς (B 35, 3-4). Ἡ κοσμικὴ δίνη	» 312 - 320
Ε. Θ. Τσολάκης , Τὸ χειρόγραφο ἀρ. 31 τῆς Δημοτ. Βιβλιοθήκης Κοζάνης	» 321 - 336
Δ. Α. Πετρόπουλος , Εὐφημισμοὶ	» 337 - 350
Γ. Χ. Χιονίδης , Οἱ Βιβλιοθηκῆς τῆς Βεροίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν	» 351 - 362

Β') ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

Ι. Θ. Κακριδῆς , Ποικίλα ἑλληνικά. Χρ. Θεοδωρίδης , Ἀκεδνότερον ἢ ἀκιδνότερον; Λ. Πολίτης , Βυζαντινὰ ἐπιγραφικά. Λ. Πολίτης , Παλαιογραφικά. Β. Δημητριάδης , Ἐνα στιχούργημα σχετικὸ μὲ τὴς σφαγῆς τῶν Ἀρμενίων. Ö. Füves , Eine unbekannte grie- chische Grabinschrift in Vác	» 116 - 153
W. Bauer , Zu Semonides, Fragment 7, Vers 42. Chr. Theodoridis , Ein neues Aristophanes - Fragment. Μ. Σωτηρίου , Ὁ «οἰκίσκος» τῆς παραδόσεως καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ν. Παπα- τριανταφύλλου - Θεοδωρίδης , Ὁμοιώτητες ἀνάμεσα στὸν Πιστικὸ βοσκὸ καὶ τὸν Κατζοῦρμπο. Ö. Füves , Bibliothek von Ignatios Kallonas in Gyöngyös aus dem Jahre 1834. Ι. Καραγιάννη , «Τριγύρα». Κ. Α. Βακαλόπουλος , Μία ἄγνωστη λαϊκὴ λιθογραφία τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Γρηγορίου Ε'	» 363 - 396

Γ') ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ » 154 - 212

Δ') ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ » 475 - 527

Ε') ΕΙΔΗΣΕΙΣ » 213 - 222

Νεκρολογία » 529 - 530

Resumés - Περιλήψεις » 223 - 224

» 537 - 544

» 217 - 221

» 545 - 550

0270
XI